

Spis treści:

1. WNIOSKI DOTYCZĄCE ZASTOSOWANIA DOBRYCH PRAKTYK W PROCESIE ROZWOJU TERENÓW ZIELENI W KRAKOWIE	2
1.1. Skala planistyczna – systemy terenów zieleni, zielona infrastruktura, greenways.....	3
1.2. Rozwiązania i standardy projektowe	6
1.3. Przestrzeń publiczna i organizacja ruchu.....	16
1.4. Zielona infrastruktura do gospodarowania wodami deszczowymi.....	18
1.5. Standardy zakładania, utrzymania i pielęgnacji terenów zieleni	19
1.6. Rozwiązania organizacyjne i promocyjne	21
2. PORÓWNANIE WYDATKÓW BUDŻETOWYCH NA ZIELEŃ.....	24

1. WNIOSKI DOTYCZĄCE ZASTOSOWANIA DOBRYCH PRAKTYK W PROCESIE ROZWOJU TERENÓW ZIELENI W KRAKOWIE

Realizowane w różnych miastach programy związane z kształtowaniem terenów zieleni związane są z przygotowaniem strategii, standardów, norm, oraz wdrażaniem, w trakcie, którego dokonuje się monitorowania i ocen przygotowanych dokumentów i standardów. To zwyczajowe procedury podejmowane w odniesieniu do systemów terenów zieleni miejskiej, zadrzewień przyulicznych i oceny stanu utrzymania. W ostatnim okresie szczególnie duży nacisk kładziony jest na *projektowanie zielonej infrastruktury*¹.

Koncepcja zielonej infrastruktury pojawiła się w latach 90. XX w. i w szerokim ujęciu oznacza strategicznie zaplanowaną sieć terenów zieleni miejskiej o różnym charakterze – parków, *greenwayów*, obszarów chronionych, otwartych, naturalnych, nieurzędzonych, utrzymujących naturalne procesy ekologiczne². Nowe stało się traktowanie zieleni jako infrastruktury, która równolegle z innymi pomaga lepiej formować pozostałe elementy struktury miasta i zabezpiecza harmonijny rozwój środowiska miejskiego.

Zielona infrastruktura szybko znalazła się w obszarze zainteresowań architektów krajobrazu. Nie tylko kosztuje mniej niż tradycyjne rozwiązania, ale działania z nią związane mogą obniżyć koszt oczyszczania dużych ilości wód opadowych oraz mogą pomóc gminom w redukcji wydatków na energię; mogą też zmniejszać ryzyko zagrożenia powodziowego; poprawiają jakość zdrowia publicznego, redukują poziom zanieczyszczenia rzek i strumieni³.

Często wprowadzanie określonej polityki inspirowane jest lub wzorowane na tzw. dobrych, sprawdzonych przykładach. W Polsce są one często przedmiotem publikacji, np. Fundacji Sendzimira m.in. odnośnie zagadnień związanych ze zrównoważonym rozwojem utrzymaniem przyrody w mieście, usług ekosystemów, wody w mieście, ogrodów deszczowych, ochrony drzew⁴, czy czasopisma Zielen Miejska. Poniżej przedstawiono wybór takich przykładów, które mogą inspirować przy tworzeniu strategii terenów zieleni, pokazują rozpiętość skali zagadnienia i konkretne rozwiązania.

Kilka prezentowanych poniżej rozwiązań pochodzi z Krakowa - zamieszczono je, gdyż są warte szerszego upowszechnienia na terenie całego miasta.

¹ <http://www.cnt.org/projects/green-infrastructure-portfolio-standard>, 07.2016;
http://www.nyc.gov/html/dep/html/stormwater/green_infrastructure_standards.shtml, 07.2016; [Green Infrastructure Guidance - Access to Evidence - Natural England](#), publications.naturalengland.org.uk/file/94026, 07.2016;
<http://environment.law.harvard.edu/wp-content/uploads/2015/08/certifications-green-infrastructure-professionals.pdf>, 07.2016.

² Temat ma bogatą literaturę m.in. Benedict, E.T. McMahon 2002; *Green Infrastructure*, b.r.w.; Mel, *Green Infrastructure :b.r.w.*

³ *Banking on Green*, 2001; Zachariasz 2014, Kowalski 2010.

⁴ http://www.sendzimir.org.pl/publikacje_Fundacji, dostęp 09.2016; m.in. Bergier, Kronenberg (red.), 2012; Bergier, Kronenberg, Wagner (red.), 2014.

1.1. Skala planistyczna – systemy terenów zieleni, zielona infrastruktura, *greenways*

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Biotope/Green Area Factor (BAF), Berlin od 1990 Green-Space Information System (GRIS) Berlin Digital Environmental Atlas
Krótką charakterystyka koncepcji	BAF – wskaźnik powierzchni biologicznie czynnej, zalecenia dotyczące kształtowania nowych budynków oraz renowacji starych zmierzające do minimalizowania ich wpływu na środowisko poprzez wdrażanie technik zielonej infrastruktury, czyli technik takich jak: zielone dachy, zielone elewacje, biologiczne tereny podmokłe (<i>bioswales</i>), nawierzchnie przepuszczalne oraz nasadzenia służące funkcjom ewapotranspiracji, retencji wód opadowych, ochronie naturalnych funkcji gleby, usuwaniu cząstek unoszących się w powietrzu, a także poprawie siedlisk. Ważne jest ustalenie odpowiedniego wskaźnika powierzchni biologicznie czynnych dla określonych sposobów i standardów użytkowania terenu, budynków i infrastruktury.
Bibliografia/Strony internetowe	Berlin: Senate Department for Urban Development, BAF Biotope Area Factor, http://www.stadtentwicklung.berlin.de/umwelt/landschaftsplanung/bff/index_en.shtml , dostęp 08.2016 http://www.stadtentwicklung.berlin.de/umwelt/umweltatlas/edua_index.shtml

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	GreenPlan Philadelphia, Green City, Clean Waters 2010, Filadelfia, USA
Krótką charakterystyka koncepcji	Program zakłada wdrożenie zielonej infrastruktury w układ krajobrazu miejskiego przez różnorodne działania, m.in. sadzenie drzew, zielone dziedzińce szkół, parki, bioróżnorodne łąki i trawniki, przestrzenie rekreacyjne, zielone urządzenia gospodarki deszczówką (program <i>Green City, Clean Waters</i> – patrz poniżej: Zielona infrastruktura do gospodarowania wodami deszczowymi).
Bibliografia/Strony internetowe	http://www.dcnr.state.pa.us/cs/groups/public/documents/document/DCNR_20028547.pdf , dostęp 08.2016

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Błękitno-Zielona sieć / 2012 – Koncepcja Błękitno-Zielonej Sieci została oficjalnie przyjęta przez Miasto Łódź jako część jego Strategii Zintegrowanego Rozwoju Łodzi 2020+. Łódź, Polska
Krótką charakterystyka koncepcji	Zakłada, że połączone ze sobą doliny rzek i tereny zieleni miejskiej mogą tworzyć podstawę dla rozwoju przyjaznej przestrzeni. „Błękitno-zielona sieć” będzie zintegrowana w jedną funkcjonalną, łatwo dostępną, dobrze skomunikowaną, spójną sieć miejskich i metropolitalnych terenów zielonych, wyposażonych w obiekty sportowe, publiczne tereny rekreacji i wypoczynku oraz tereny chronione przyrodniczo.
Bibliografia/Strony internetowe	http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/dobrepraktyki.decdujmyrazem.pl/public/DR_pliki/lodz_strategia_zintegrowanego_rozwoju_lodzi_2020_pdf.pdf dostęp 09.2016 http://panorama.pan.pl/blekitnozielona-siec-poprawa-jakosci-zycia-w-miastach-w-obliczu-zmian-klimatu_xhtml , dostęp 09.2016

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Green Grid Seattle, Green Factor, Seattle, USA
Krótką charakterystyka koncepcji	Wzorowany na berlińskim BAF. Stosowanie multifunkcyjnych terenów otwartych, integracja zarządzania wodą deszczową z użytkowaniem rekreacyjnym, a także uspokojeniem ruchu samochodowego. Zielona infrastruktura przyczynia się do podnoszenia atrakcyjności terenów mieszkaniowych, rekreacyjnych, dzielnic biznesowych. Wzbożona estetyka stanowi dodatkowy zysk.
Bibliografia/Strony internetowe	http://www.seattle.gov/dpd/codesrules/changestocode/greenfactor/documents/default.htm , dostęp 08.2016 http://www.seattle.gov/dpd/codes/dr/DR2015-30.pdf , dostęp 08.2016

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	GALK - Deutsche Gartenamtsleiterkonferenz-Arbeitskreis "Stadtbaume"
Krótką charakterystyką koncepcji	Opracowania i publikacje grupy roboczej przewodniczących niemieckich urzędów zajmujących się terenami zieleni. Obecnie grupuje 16 członków (służb) zajmujących się zarządzaniem komunalnymi terenami zieleni w różnych częściach Niemiec. Pracują od 1975 roku min. nad oceną stosowania różnych gatunków drzew w miejskiej przestrzeni drogowej.
Bibliografia/Strony internetowe	http://www.galk.de/arbeitskreise/ak_stadtbaeume/webprojekte/sbliste/ http://www.galk.de/arbeitskreise/ak_stadtbaeume/galk_akstb_info.htm dostęp 08. 07. 2016

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gdynia 2008-2015, Polska
Krótką charakterystyką koncepcji	W SUIKZP ustalono standardy powierzchni ogólnodostępnej zieleni urządzonej i sportu powszechnego przypadającej na mieszkańca. Należy zapewnić: – na terenach mieszkaniowych netto – w bezpośrednim sąsiedztwie mieszkań tereny zieleni urządzonej - zabaw dla dzieci i wypoczynku osób starszych w wielkości minimum 8-10 m ² /Mk w zabudowie wielorodzinnej oraz 10 m ² /działkę lub mieszkanie w zabudowie jednorodzinnej, – na terenach mieszkaniowych brutto, w osiedlach mieszkaniowych – parki i boiska sportowe – minimum 6 m ² na 1 mieszkańca oraz ogrody dziecięce o pow. 0,50-1,50 ha, rozmieszczone w promieniu 300-600 m od mieszkań, – urządzenia ogólnomiejskie, sytuowane w zależności od warunków terenowych, obejmujące: parki i zieleńce, tereny sportu powszechnego (boiska, baseny itp.), tereny i urządzenia rozrywkowe – teren o wielkości minimum 4 m ² na 1 mieszkańca.
Bibliografia/Strony internetowe	Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gdyni, zatwierdzone uchwałą nr XVII/400/08 Rady Miasta Gdyni z dnia 27 lutego 2008 r., zmienione uchwałą nr XXXVIII/799/14 Rady Miasta Gdyni z dnia 15 stycznia 2014 r., zmienione uchwałą nr XI/190/15 Rady Miasta Gdyni z dnia 26 sierpnia 2015 r. , Część II – Kierunki zagospodarowania przestrzennego, s. 69 http://www.gdynia.pl/g2/2015_09/100872_fileot.pdf

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu Wilanowa Zachodniego, Warszawa 2001, Polska
Krótką charakterystyką koncepcji	Ustala się ochronę układu hydrograficznego poprzez zakaz kanalizowania rowów, cieków i akwenów wód otwartych, obowiązek odprowadzania wód opadowych z dachów budynków i drugorzędnych ciągów pieszojezdnych i pieszych do gruntu, oraz zasadę zagospodarowania zbiorników retencyjnych służących gospodarce wodami opadowymi w postaci obiektów otwartych otoczonych zielenią. Wskutek w/w zapisów mpzp, budynki budowane na terenie Wilanowa Zachodniego zostały przez deweloperów wyposażone w podziemne zbiorniki na wody deszczowe wraz z instalacjami rozsączającymi do gruntu na wewnątrzkwartałowych terenach zieleni, natomiast nadmiar wód opadowych jest zrzucany do odkrytych kanałów znajdujących się w parkach.
Bibliografia/Strony internetowe	http://www.architektura.um.warszawa.pl/plany_uchwalone_wilanow http://akowalewska.pl/doswiadczenie/publikacje/ Kowalewska A., Kowalkowska A., Kolejko Cz., 2006, <i>Kształtowanie krajobrazu Miasteczka Wilanów</i> , [w:] Urbanista nr 1 (37) styczeń 2006, s. 24-26.

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Warszawskie Centra Lokalne, Warszawa, SARP i UM st. Warszawy, 2016
Krótką charakterystyką koncepcji	Projekt „Warszawskie Centra Lokalne”, ma na celu zdefiniowanie pojęcia centrum lokalnego w kontekście Warszawy i potrzeb jej mieszkańców oraz wytypowanie miejsc stanowiących potencjalne centra lokalne, ze względu na ich lokalizację, ukształtowanie przestrzenne, a także możliwości koncentrowania w nich życia społecznego. Przeprowadzono analizę sieci przestrzeni publicznych w Warszawie i wytypowano w niej miejsca węzłowe. Są wśród nich miejsca o ukształtowanej formie urbanistycznej, ale ubogie w funkcje, leżące na szlakach komunikacyjnych, ale o mało atrakcyjnej przestrzeni publicznej, czy w końcu oferujące atrakcyjne funkcje handlowe, ale niewiele poza tym. Ważne okazały się też miejsca oferujące rekreację, gdzie wzbogacenie programu może zapewnić życie społeczne w pełniejszym wymiarze. Wyznaczono 10 miejsc, w których w pierwszej kolejności przeprowadzone zostaną konieczne inwestycje. Koncepcje inwestycji aktualnie powstają w ramach warsztatów projektowych otwartych dla wszystkich interesariuszy.
Bibliografia/Strony internetowe	http://sarp.warszawa.pl/warsztaty/warszawskie-centra-lokalne/

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	<i>La Promenade Verte</i> , Bruksela, Belgia
Krótką charakterystyką koncepcji	„Zielona Promenada” to ciąg pieszo-rowerowy otaczający zewnętrznym pierścieniem Brukselę. Można się nim poruszać w dowolnym kierunku. Podzielony jest na siedem sekcji reprezentujących zróżnicowaną mozaikę krajobrazów miejskich, wiejskich i przemysłowych, jaka występuje w obrębie miasta. Po drodze użytkownik odkrywa liczne tereny zieleni: parki współczesne i zabytkowe, tereny rekreacyjno-sportowe, lasy, łąki, cmentarze, zbiorniki wodne, doliny rzek i tereny objęte ochroną przyrody, w tym obszary Natura 2000. Ciąg dostosowany jest od użytku pieszych, rowerzystów i niepełnosprawnych, na niektórych odcinkach rozdzielony na odrębne nitki dla wygody użytkowników, lub aby ominąć tereny szczególnie wrażliwe; posiada czytelne oznakowanie i przewodnik z informacjami o terenach zwiedzanych - w formie papierowej i elektronicznej. Regulamin precyzuje, że piesi i niepełnosprawni mają pierwszeństwo w korzystaniu ze ścieżki. Dojazd do promenady umożliwia komunikacja publiczna.
Bibliografia/Strony internetowe	http://www.environnement.brussels/thematiques/espaces-verts-et-biodiversite/la-promenade-verte dostęp 11.2016
Ilustracje, fotografie	 <p>Ryc. 1. Plan Zielonej promenady w Brukseli. Źródło ilustracji: link podany powyżej</p>

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	<i>The London View Management Framework</i> (LVMF), Londyn 2012
Krótką charakterystyką koncepcji	Projekt <i>Struktura zarządzania widokami w Londynie</i> chroni kluczowe widoki miasta z parków i innych najczęściej odwiedzanych przestrzeni publicznych, które definiują miasto, decydują o jego specyfice. W celu ułatwienia oceny określonych widoków, tzw. Widoków Chronionych (<i>Protected Vistas</i>) wprowadzone

	są kilkupoziomowe formy ochrony widoków, na które składają się punkty oceny (analiz), wysokości, w kontekście wyróżniających się obiektów zabytkowych (<i>landmarks</i>), chronionych punktów widokowych z wyznaczonymi liniami widoczności (linie widoczności (<i>sightlines</i>) – hipotetyczne linie poprowadzona od oka w kierunku tego co jest widziane; stosowane przede wszystkim w odniesieniu do dobrej lub złej widoczności). Wprowadzony jest system monitoringu widoków.
Bibliografia/Strony internetowe	https://data.gov.uk/dataset/london-view-management-framework-protected-vistas , dostęp 10.2016 hackney.gov.uk/Assets/Documents/London-View-Management-Framework-2012.doc, dostęp 10.2016

1.2. Rozwiązania i standardy projektowe

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Dolina Rzeki Sihl – „Park Rzeczny”, Zurych, Szwajcaria
Krótką charakterystyką koncepcji	<p>Rzeka Sihl o długości 73 km bierze swój początek w Alpach (Druesberg) w kantonie Schwyz, a kończy bieg wpadając do rzeki Limmat w okolicach dworca głównego w Zurychu przy Landesmuseum. Sihl była w przeszłości rzeką, którą spławiano z gór drewno. Jak wszystkie górskie rzeki była rzeką niebezpieczną – zwłaszcza gdy wiosną topniały lody – została jednak ujarzmiona, gdy zbudowano na niej największe sztuczne w Szwajcarii jezioro Sihlsee, z tamami i elektrownią produkującą prąd dla zakładów w Zurychu. Sihl płynie prawie prosto na północ łagodną doliną, gdy zbliża się do Jeziora Zuryskiego, mając od wschodu wzgórze oddzielające ją od jeziora, a od zachodu malownicze lesiste pasmo górskie Albis – bardzo popularne miejsce wycieczek – z najwyższym punktem Uetliberg (869 m), hotelem, restauracją i wieżą widokową, skąd rozpościera się wspaniały widok na okolice jeziora, miasta Zurych oraz dolinę rzeki. Jadąc w kierunku południowym doliną rzeki można dotrzeć do naturalnego lasu i rezerwatu (Naturerlebnispark Sihlwald) oraz najstarszego szwajcarskiego parku ze zwierzętami (Tierpark Langenberg).</p> <p>Doliną Sihl biegnie linia kolejowa i droga, dzięki temu cały obszar dostępny jest dla spacerujących, biegających oraz rowerzystów. Dolina ma zróżnicowaną szerokość, niekiedy zawężoną przez schodzące w nią osiedla o niskiej zabudowie, z charakterystycznym dla całej Szwajcarii, pozbawionym ogrodzeń otwartym krajobrazem. Rzeka płynie naturalnym korytem otoczonym z obu stron terasą pokrytą naturalnie utrzymywaną roślinnością łąkową z przejrzystymi luźnymi zadrzewieniami i zakrzewieniami. Wspólna dla spacerowiczów i rowerzystów, dobrze utrzymana, wyprofilowana i odwodniona szutrowa (częściowo asfaltowana) ścieżka wije się i przekracza często rzekę. Na niewielkiej przestrzeni trasa biegnie po części wzdłuż starego industrialnego kanału. Niekiedy schodzi pod mosty, wtedy o tym, że poruszamy się korytem górskiej rzeki przypominają ostrzeżenia informujące, że w czasie wysokiego stanu wody miejsce może być niebezpieczne, a odpowiedzialność za przejście spada na wchodzącego/ turystę. Część mostów posiada systemy opuszczanych śluz i pełni rolę okresowo działających tam. W miarę zbliżania się do miasta – są to tereny przeznaczone do rekreacji – pojawiają się ścieżki dla niewidomych, a także trakty konne ginące w lesistym terenie. Wzdłuż ścieżek rosną prawie wyłącznie rodzime gatunki, a obce widać tylko w osiedlowych ogrodach. Z rzadka spotyka się nowo posadzone duże i dobrze mocowane okazy drzew o standardowej (ale nie nadzwyczajnej) jakości szkółkarskiej. Pnie zabezpieczono przed zwierzętami ochroniaczami – widać, że doliną biegną naturalne korytarze ekologiczne. Rzuca się w oczy brak ławek, natomiast w miejscach krzyżowania się różnych szlaków spotykamy masywnie skonstruowane poidła i przejrzysty system informacji turystycznej w terenie.</p> <p>Zbliżając się do miasta, Dolina Sihl wchodzi na tereny intensywnej rekreacji – boiska, intensywnie koszone łąki i parki. Jak wysoka jest cena gruntów w Szwajcarii widać wyraźnie, na przykładzie rzeki, która wchodzi w „twardą” zabudowę Zurychu oddaje swoje koryto pod filary biegnącej nad nią trasy szybkiego ruchu (!), zawsze jednak pozostaje czystą rzeką. Ujawnia się dopiero w ostatnim odcinku swego biegu, gdzie nadal pełni funkcję spajającą tereny zieleni rekreacyjnej miasta.</p>
Źródło:	Opis i zdjęcia – Piotr Muras (PM)

Ilustracje, fotografie

Fot. 1. Dolina rzeki Sihl ma zróżnicowaną szerokość, niekiedy zawężoną przez schodzące w nią osiedla o niskiej zabudowie. (Fot. PM 2016)

Fot. 2 i 3. Rzeka płynie naturalnym korytem otoczonym z obu stron terasą, pokrytą naturalnie utrzymaną roślinnością i nośnią łąkową z przejrzystymi luźnymi zadrzewieniami i zakrzewieniami. Wspólna dla spacerowiczów i rowerzystów, dobrze utrzymana, wyprofilowana i odwodniona szutrowa (częściowo asfaltowana) ścieżka. (Fot. PM 2016)

Fot. 4. W miejscach krzyżowania się różnych szlaków spotykamy masywnie skonstruowane poidła. (Fot. PM 2016)

	<p>Fot. 5 i 6 i przejrzysty system informacji turystycznej w terenie. Mapa sieci dróg dla niezmotoryzowanych (szlaki wędrowne, trasy rowerowe i inne) w rejonie Zurychu – dostępna w ogólnokrajowym systemie mobilnym SchweizMobil.ch. (Fot. PM 2016)</p>
<p>Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/</p>	<p>Park Zdrojowy im. hr. Witolda Skórzewskiego, Konstancin – Jeziorna, woj. mazowieckie, Polska</p>
<p>Krótką charakterystyka koncepcji</p>	<p>Park założony na przełomie XIX i XX w stylu angielskim, stanowił część pierwotnego planu zagospodarowania letniska Konstancin jako „park zakładowy”. Nadano mu imię na cześć założyciela letniska. W parku znajduje się Centrum Hydroterapii otwarte w 2015 r. w miejscu dawnego sanatorium, czynna tężnia solankowa wzniesiona w latach 1974-79, hotel, kawiarnia, restauracja, amfiteatr i dwa pomniki. Kompleksowa rewaloryzacja miała miejsce w latach 2010-2012. Dokonano regulacji drzewostanu, oczyszczenia brzegów płynących przez park rzek Jeziorki i Małej, wymiany nawierzchni ciągów pieszych i małej architektury, wybudowano system pomostów na podmokłym terenie we wschodniej części parku. Przebudowano amfiteatr, Aleję Główną i ul. Sienkiewicza tworząc trakt spacerowy, wybudowano też trzy place zabaw. Park łączy w sobie walory parku zdrojowego, rekreacyjnego i parku rzeczno. Jest głównym parkiem Konstancina, licznie odwiedzany przez mieszkańców miasta i okolic, Warszawy i turystów.</p>
<p>Bibliografia/Strony internetowe</p>	<p>https://pl.wikipedia.org/wiki/Park_Zdrojowy_im. hrabiego Witolda Sk%C3%B3rzewskiego_w_Konstancinie-Jeziornie dostęp 11.2016</p> <p>Opis i zdjęcia - Agnieszka Kowalewska (AK) 2016</p>
<p>Ilustracje, fotografie</p>	<div style="text-align: center;"> </div> <p>Fot. 7 i 8 – pomosty w nadrzecznej części parku. (Fot. AK 2016)</p>

<p>Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/</p>	<p>Park Spoor Noord, 2008-2009, Antwerpia, Belgia</p>
<p>Krótką charakterystyka koncepcji</p>	<p>Park o powierzchni 24 ha stanowi doskonały przykład rekultywacji terenów pokolejowych w północnej, gęsto zabudowanej i zaludnionej części Antwerpii, która cierpiała dotąd na niedobór terenów zieleni i przestrzeni publicznych oraz obiektów sportowych, rekreacyjnych i kulturalnych. Tereny zostały zagospodarowane na zieleń zgodnie z wynikami konsultacji społecznych. W parku znajduje się bardzo chętnie uczęszczane kąpielisko, fontanny, centrum sportowe z halą, skateparkiem i torem do jazdy na bmx, boiskami, ścieżkami biegowymi, bar letni i liczne otwarte tereny łąkowe. Dodatkowym atutem jest bogaty kalendarz wydarzeń - co roku w parku organizowane są liczne imprezy kulturalne i rekreacyjne. Powstaniu parku towarzyszyło też opracowanie planu marketingowego. W założeniu, park ma być katalizatorem szerszego procesu rewitalizacji dzielnicy. Powierzchnia biologicznie czynna wynosi 60%.</p>
<p>Bibliografia/Strony internetowe</p>	<p>http://timbre-project.eu/en/park-spoor-noord-antwerp.html</p>

<p>Ilustracje, fotografie</p>		<p>Fot. 13. Park Spoor Nord, (Fot. Joris Scheers)</p>
-------------------------------	--	---

<p>Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/</p>	<p>Centrum Sztuki FORT Sokolnickiego, Żoliborz, Warszawa, Polska</p>	
<p>Krótką charakterystyka koncepcji</p>	<p>Rewitalizacja fortu należącego do zespołu umocnień Cytadeli Warszawskiej, znajdującego się w otoczeniu Parku Żeromskiego przy Placu Wilsona na Żoliborzu. Obecnie obiekt pełni funkcję centrum kulturalnego, artystycznego i biznesowego, jest miejscem licznych koncertów, projekcji, spektakli i konferencji, bankietów, pokazów mody i wystaw. Na co dzień działa w nim kawiarnia i restauracja, odbywają się warsztaty plastyczno-sensoryczne i zajęcia muzyczno-teatralne dla dzieci z rodzicami, oraz warsztaty z zakresu rozwoju osobistego.</p>	
<p>Bibliografia/Strony internetowe</p>	<p>http://www.um.warszawa.pl/aktualnosci/nowe-serce-zoliborza-rozpozecie-rozbudowy-fortu-sokolnickiego http://nowyfort.pl/nf/galeria/ dostęp 11.2016</p>	
<p>Ilustracje, fotografie</p>		

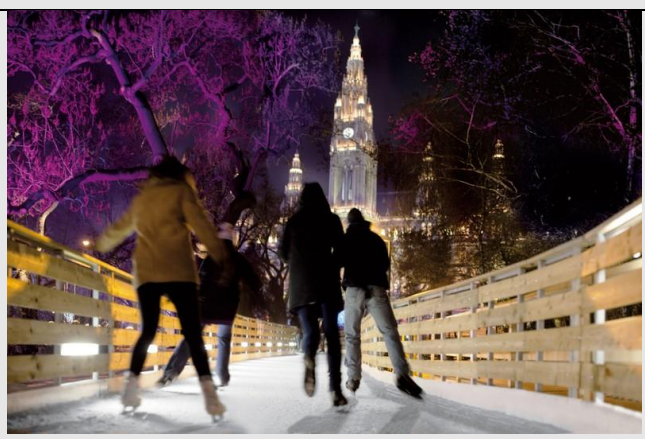
Fot. 14. Szklana kopuła nakrywająca dziedziniec Fortu. Źródło: <http://nowyfort.pl/nf/galeria/>

Fot. 15. Dziedziniec jest wykorzystywany dla celów różnych spotkań i konferencji. Źródło: <http://nowyfort.pl/nf/galeria/>

<p>Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/</p>	<p>Skwer Wolności (Szabadsag ter), Budapeszt, Węgry</p>
<p>Krótką charakterystyka koncepcji</p>	<p>Kompleksowo zrewaloryzowany skwer w historycznym centrum Pesztu, w pobliżu budynku Parlamentu i Bazyliki, gdzie w historyczny układ kwater ogrodowych wkomponowano dwa współczesne place zabaw i interaktywną fontannę. W centrum parku znajduje się pawilon kawiarniany, a pod ziemią – parking.</p>
<p>Źródło:</p>	<p>https://fieldnotesfromfatherhood.com/2012/05/29/budapests-top-5-parks-for-kids/</p>
<p>Ilustracje, fotografie</p>	 <p>(MS)2016</p> <p>Fot. 16. Mateusz Sawczak</p>

<p>Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/</p>	<p>Ogród na dachu budynku użyteczności publicznej – Centrum Spotkania Kultur, Lublin, Polska</p>
<p>Krótką charakterystyka koncepcji</p>	<p>Ogród na dachu centrum kultury pełni nie tylko rolę powierzchni biologicznie czynnej, ale stanowi integralną część przestrzeni obiektu, zapewniając zwiedzającym możliwość rekreacji w otoczeniu zieleni, a także organizacji wystaw lub spotkań. Lokalizacja: Lublin, Śródmieście - działki na obszarze wyznaczonym przez ulice: od północy Al. Raławickie, zachodu – ul. Radziszewskiego, od południa – ul. M. Skłodowskiej Curie, od wschodu – ul. Grottgera. Od strony Al. Raławickich znajduje się reprezentacyjny Plac Teatralny prowadzący do głównego wejścia Centrum Spotkania Kultur. Projekt: Stelmach i Partnerzy Biuro Architektoniczne Sp. z o.o.</p>
<p>Źródło:</p>	<p>www.spotkaniakultur.com</p>
<p>Ilustracje, fotografie</p>	 <p>Fot. 17 i 18. Zuzanna Kowalewska 2017</p>

<p>Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/</p>	<p>Stare drzewa w parkowych alejkach, Tiergarten, Berlin, Niemcy</p>	
<p>Krótką charakterystyką koncepcji</p>	<p>Wykonując nowe przepuszczalne nawierzchnie ścieżek zachowano stare drzewa.</p>	
<p>Źródło:</p>	<p>Fot. MS</p>	
<p>Ilustracje, fotografie</p>		 <p data-bbox="1161 1093 1369 1120">Fot. 19 i 20. MS 2016</p>
<p>Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/</p>	<p>Lodowa alejka do jazdy na łyżwach, Lodowisko Wiener Eistraum, Park Ratuszowy, Wiedeń, Austria</p>	
<p>Krótką charakterystyką koncepcji</p>	<p>Organizując lodowisko na Placu Ratuszowym, wytyczono także alejkę do jazdy na łyżwach po sąsiednim parku. Trasa wykonana jest na modułowych podestach wyposażonych w barierki i podświetlona.</p>	
<p>Źródło:</p>	<p>https://www.wien.info/pl/lifestyle-scene/ice-world</p>	
<p>Ilustracje, fotografie</p>		

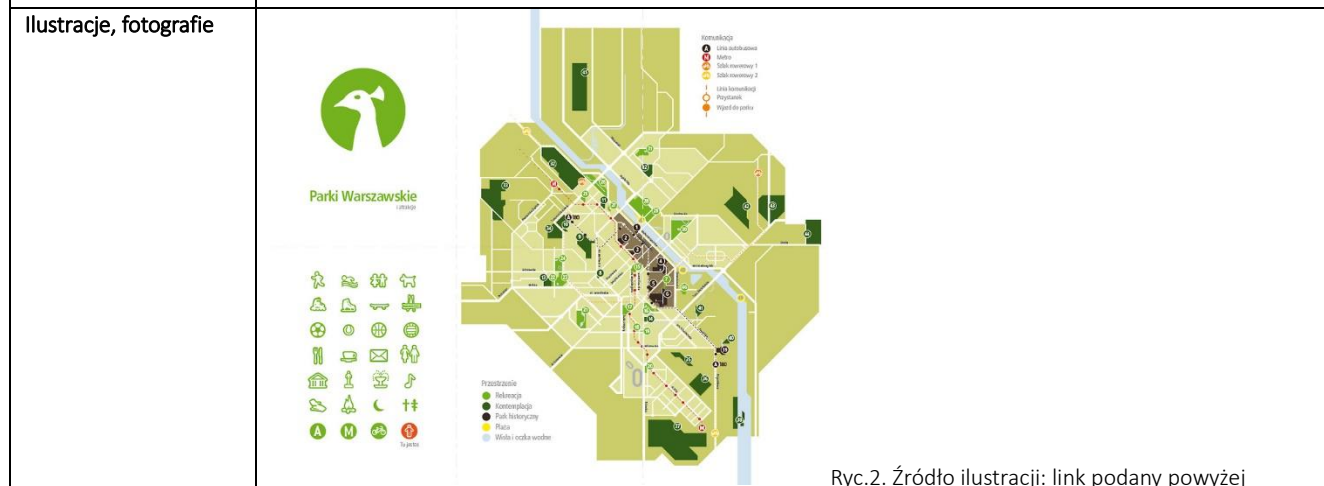
Fot. 21 i 22. Źródło: link podany powyżej

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	<i>Osiedle Winnica</i> , Tarchomin, Warszawa 2000-2001, proj. arch. Adam Paczeński i arch. Robert Głowacki
Krótka charakterystyka koncepcji	Projekt mieszkaniowy zrealizowany przez firmę deweloperską Budirem, nagrodzony m.in. za harmonijne wpisanie zabudowy wielorodzinnej w otoczenie o dużych walorach krajobrazowych i zachowanie starodrzewu na terenie inwestycji. Budynek o niewielkiej skali są znacznie oddalone od siebie, co pozwala na zagospodarowanie terenu zielenią. Pierwsza nagroda w konkursie „Życie w Architekturze” 2002.
Bibliografia/Strony internetowe	http://budirem.com/osiedle-winnica.html
Ilustracje, fotografie	 <p data-bbox="762 1444 1054 1471">Fot. 23. Źródło: Budirem 2002</p>

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	<i>Przestrzeń publiczna przyjazna seniorom. Poradnik RPO</i> , Warszawa 2015
Krótka charakterystyka koncepcji	Praca powstała jako efekt globalnej zmiany podejścia do osób z niepełnosprawnościami, którą Polska poświadczyla swoją ratyfikacją Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych. Zaprezentowano zasady projektowania uniwersalnego dla wszystkich potencjalnych użytkowników przestrzeni publicznych. Ze wstępu: „Zamieszczone w poradniku informacje zawierają dwie warstwy materiału: jedną o charakterze podstawowym, swoiste minimum do realizacji w każdej gminie. I drugą, jako program dla bardziej zaawansowanych, przykłady dla najlepszych samorządów, które chciałyby zrobić coś więcej niż minimum, np. zbudować ogród sensoryczny.”
Bibliografia/Strony internetowe	M. Wysocki, <i>Przestrzeń publiczna przyjazna seniorom. Poradnik RPO</i> , wydawca: Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich al. Solidarności 77, 00-090 Warszawa, Warszawa 2015 https://www.rpo.gov.pl/pl/content/przestrze%C5%84-publiczna-przyjazna-seniorom-poradnik-rpo , dostęp 10.2016

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	<i>Warszawa w dobrej kondycji</i> , program Urzędu Miasta st. Warszawy
Krótką charakterystyką koncepcji	Program ogólnomiejski w zakresie budowy sieci 100 nowych siłowni plenerowych w warszawskich parkach, wraz z wdrożeniem interaktywnej mapy lokalizacji
Bibliografia/Strony internetowe	http://www.wdobrejkondycji.waw.pl/

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	PAW - System identyfikacji wizualnej dla parków, Warszawa, projekt – M. Sobczak
Krótką charakterystyką koncepcji	Propozycja promocji Warszawy poprzez prezentację zasobów miejskich parków. Uproszczona mapa pokazuje lokalizację parków i połączenia pomiędzy nimi. Kompletny system zawiera parkowe tablice informacyjne (ogólnomiejskie, zewnętrzne i wewnętrzne), mapy i znaki, a także ulotki promujące warszawskie parki. System jest spójny graficznie z obecnym Systemem Informacji Miejskiej. Projekt gotowy do wdrożenia.
Bibliografia/Strony internetowe	http://www.futuwawa.pl/paw___system_of_visual_information_for_warsaw_parks-project-en-237.html

Ryc.2. Źródło ilustracji: link podany powyżej

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Oznakowanie gatunku drzewa w nawierzchni, ogrody na wzgórzu Montjuïc, Barcelona, Hiszpania
Krótka charakterystyka koncepcji	Przykład trwałego oznakowania cennego drzewa za pomocą barwionego w masie elementu betonowego wtopionego w nawierzchnię chodnika. Nazwa gatunkowa podana w dwóch językach: łacińskim i katalońskim, określony kraj pochodzenia oraz graficzny schemat liścia.
Bibliografia/Strony internetowe	
Ilustracje, fotografie	 <p data-bbox="1038 1395 1201 1417">Fot. 24. AK 2008</p>

1.3. Przestrzeń publiczna i organizacja ruchu

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Przestrzeń publiczna dla pieszych – „miejski podwórzec” ul. 6 Sierpnia, Łódź 2014, Polska
Krótka charakterystyka koncepcji	Odcinek niewielkiej ul. 6 Sierpnia prostopadłej do ul. Piotrkowskiej, który jest ślepy dla ruchu kołowego, przebudowano celem stworzenia przestrzeni dla pieszych, miejsc na zieleni i ogródki kawiarniane, stojaków dla rowerów, małej architektury i miejsc postojowych. W związku z tym zmieniono przekrój ulicy z tradycyjnego, opierającego się na podziale na jezdnię ujętą w krawężniki i chodniki, na jednoprzestrzenny miejski podwórzec (tzw. <i>woonerf</i>). Niezbędny ruch kołowy został podporządkowany ruchowi pieszemu, który znacząco wzrósł po przebudowie. W efekcie uzyskano spójną, atrakcyjną i chętnie odwiedzaną, wysokiej jakości przestrzeń publiczną, która sprzyja integracji społecznej oraz rozwojowi lokalnych firm. Projekt powstał i został zrealizowany w ramach Budżetu Obywatelskiego. W związku z sukcesem projektu, który był jednym z pierwszych w Polsce, oddawane są kolejne tego typu realizacje w ramach procesu rewitalizacji Łodzi (w latach 2015 i 2016 udostępniono już przebudowane ul. Traugutta i ul. Piramowicza, a kolejne są w

	przygotowaniu).
Bibliografia/Strony internetowe	http://woonerf.dlalodzi.info/ http://lodz.naszemiasto.pl/tag/woonerf-6-sierpnia-lodz.html https://pl.wikipedia.org/wiki/Woonerf
Ilustracje, fotografie	 <p>Fot. 25. ul. 6 Sierpnia. Krzysztof Szymczak, za: http://lodz.naszemiasto.pl/artukul/rowerem-pod-prad-w-lodzi-przez-woonerf-na-6-sierpnia,3282699,art,t,id,tm.html</p>

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Przestrzeń publiczna dla pieszych – główne ulice miasta jako okresowe deptaki Champs Elysee, Paryż, Francja oraz Nowy Świat i Krakowskie Przedmieście, Warszawa, Polska
Krótką charakterystyką koncepcji	Zamykanie głównych ulic w historycznych centrach miast dla ruchu kołowego w weekendy i święta, i umożliwienie swobodnego korzystania z nich pieszym, rowerzystom, rolkarzom, wrotkarzom. Paryż – każda pierwsza niedziela miesiąca. Warszawa – każda sobota, niedziela i święto od marca do października.
Bibliografia/Strony internetowe	http://wiadomosci.onet.pl/swiat/tlumy-ludzi-na-polach-elizejskich-zamienily-sie-w-deptak/dfq3lv http://wiadomosci.onet.pl/warszawa/krakowskie-przedmieście-i-nowy-swiat-znow-beda-deptakami/phhrkh http://www.zw.com.pl/artukul/668867.html
Ilustracje, fotografie	 <p>Fot. 26. Tłumy ludzi na Polach Elizejskich, które zamieniły się w deptak (Fot. Reuters, za: Onet, link podany powyżej)</p>

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Oznakowanie drogowe, Milanówek, woj., mazowieckie, Polska
Krótką charakterystyką koncepcji	W mieście – ogrodzie, jakim jest Milanówek położony w woj. mazowieckim, na drogach lokalnych i dojazdowych wprowadzono znaki ostrzegające o zwierzętach. Na zdjęciu: ul. Cicha.
Źródło:	Opis i zdjęcie - AK
Ilustracje, fotografie	 <p>Fot. 27. AK 2015</p>

1.4. Zielona infrastruktura do gospodarowania wodami deszczowymi

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Green City, Clean Waters, Filadelfia, USA, od 2011 r.
Krótką charakterystyką koncepcji	Długofalowy program miasta Filadelfia, zmierzający do wykorzystania zielonej infrastruktury do stworzenia zrównoważonej gospodarki wodą deszczową. Obiekty roślinne (m.in. zielone wysepki wcinające się w jezdnię, ogrody deszczowe, niecki i rowy chłonne, rowy infiltrujące, chodniki o przepuszczalnej powierzchni) zapewniają odparowanie i infiltrację wód deszczowych, a jedynie niewielki odsetek trafia do kanalizacji. Poza trwałym rozwiązaniem kwestii wód deszczowych, uzyskuje się inne korzyści (m.in. poprawa bioróżnorodności, potencjału rekreacyjnego i estetycznego; wzrost wartości nieruchomości; dodatkowa sekwestracja CO ₂ , lepszy mikroklimat i zmniejszenie efektu wyspy ciepła). Program nie ogranicza się tylko do terenów komunalnych, oferuje również komponenty przeznaczone dla mieszkańców, biznesu, szkół i administracji osiedli.
Bibliografia/Strony internetowe	Bergier T. i in. (red.) Woda w mieście. Zrównoważony rozwój zastosowania 5. Fundacja Sendzimira, Kraków, 2014 www.phillywatersheds.org dostęp: 11.2016

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Raingardens, Melbourne, Australia, od 2009 r.
Krótką charakterystyką koncepcji	Program wspomagający zakładanie ogrodów deszczowych na terenach prywatnych i publicznych, w celu skutecznego oczyszczania i retencji wód deszczowych w krajobrazie miejskim. Mieszkańcy i deweloperzy otrzymują wsparcie w formie szczegółowych wytycznych projektowych i instruktaży video. Tworzona jest silna społeczność wokół programu (mapa online, forum, itp.). Istotny jest również edukacyjny aspekt projektu.
Bibliografia/Strony internetowe	Bergier T., Kronenberg J. (red.) Przyroda w mieście. Zrównoważony rozwój zastosowania 3, Fundacja Sendzimira, Kraków, 2012 www.melbournewater.com.au/raingardens dostęp 11.2016

	www.sendzimir.org.pl/publikacje/ogrody-deszczowe dostęp 11.2016
Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Hohlgrabenäcker, Niemcy
Krótką charakterystyka koncepcji	Ze względu na ograniczenia w przepustowości kanalizacji deszczowej oraz wysokie opłaty za deszczówkę, w nowotworzonym osiedlu w Hohlgrabenäcker (koło Stuttgartu) wdrożono zdecentralizowane zarządzanie wodą deszczową (zielone dachy, przepuszczalne chodniki, retencja i ponowne wykorzystanie deszczówki do podlewania zieleni i spłukiwania toalet).
Bibliografia/Strony internetowe	Bergier T. i in. (red.) Woda w mieście. Zrównoważony rozwój zastosowania 5 Fundacja Sendzimira, Kraków, 2014 www.dachgaertnerverband.de/aktuelles/images_dynamic/Fbr-Wasserspiegel-3-10_114.pdf

1.5. Standardy zakładania, utrzymania i pielęgnacji terenów zieleni

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	<i>Zalecenia dotyczące realizacji terenów zieleni</i> , 2007, Polska Propozycja branżowa
Krótką charakterystyka koncepcji	Opracowane na podstawie VII edycji duńskich norm („Normy i wytyczne dotyczące zagospodarowania terenów zieleni”), przygotowywanych i wydawanych od 1962 r. przez Duński Związek Wykonawców Terenów Zieleni Danske Anlægsgartnere.
Bibliografia/Strony internetowe	pr. zbiorowa, red. M. Gajda, Polskie Stowarzyszenie Wykonawców Terenów Zieleni i Architektów Krajobrazu „Zieleń Polska”, Kraków 2007; http://www.sak.org.pl/data/file/zalecenia-tereny-zieleni_358.pdf , 07. 2016.

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	<i>Propozycje standardów w zakresie kształtowania zieleni wysokiej miejskich tras komunikacyjnych</i> , Wrocław, 2010
Krótką charakterystyka koncepcji	Wytyczne do realizacji i pielęgnacji zieleni przyulicznej oraz pokazano m.in. modelowe rozwiązania w zakresie kształtowania zieleni miejskich tras komunikacyjnych
Bibliografia/Strony internetowe	http://www.zzm.wroc.pl/userdata/Propozycje_standardow_opracowanie_katalog[1].pdf , 06.2016; autorki: E. Szopińska, J. Zygmunt-Rubaszek, Wrocław 2010

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	<i>Standardy kształtowania zieleni Warszawy</i> , Warszawa 2016
Krótką charakterystyka koncepcji	Opracowane standardy mają wspomagać pracę miejskich organów administracji w procesie kształtowania zieleni Warszawy. Wprowadzenie standardów ma przyczynić się do ujednoczenia procedur w całym mieście. Przygotowano zbiór informacji opartych o aktualną, zweryfikowaną wiedzę. Jako wyjściowe potraktowane zostały warunki siedliskowe i możliwości ich modyfikacji; następnie przedstawiono wybrany materiał roślinny i omówiono sposoby jego zastosowania w różnych miejscach; część końcowa zawiera zasady utrzymania i pielęgnacji roślin. Szczególną uwagę zwrócono na zakładanie i utrzymanie zieleni w warunkach najtrudniejszych – przy ulicach i miejskich placach. Opracowanie składa się z dwóch części: pierwsza – to zasadnicze standardy czyli opis metod i zasad postępowania, druga – to załączniki czyli komplet informacji uzupełniających, które, w miarę potrzeb, mogą być modyfikowane i wzbogacane o nowe treści.

Bibliografia/Strony internetowe	oprac. zespół działający w ramach Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego: J.Borowski (kierownik zespołu), B.Fortuna-Antoszkiewicz, J. Łukaszewicz, E. Rosłon-Szeryńska, M. Sitarski, M. Suchocka, Cz. Wysocki, Warszawa 2016; 07.2016; http://konsultacje.um.warszawa.pl/sites/konsultacje.um.warszawa.pl/files/standardy_kształtowania_zieleni_warszawy_kwiecień2016.pdf
--	---

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	<i>Zarządzenie nr 5081/16 Prezydenta Wrocławia z dnia 11 sierpnia 2016 r.</i>
Krótką charakterystyką koncepcji	Zarządzenie w sprawie ochrony drzew i rozwoju terenów zieleni, zobowiązujące podmioty zarządzające w imieniu Gminy Wrocław do podejmowania działań zmierzających do zachowania jak największej liczby drzew na obszarze miasta. Zarządzenie określa, jakie działania należy przeprowadzić w procesie planowania inwestycji, precyzuje zasady planowania nasadzeń kompensacyjnych oraz nakazuje utworzenie bazy danych przestrzennych o zasobach zieleni Gminy Wrocław, terenach przeznaczonych pod nasadzenia, planach nasadzeń i decyzjach o usunięciu drzew. Dokument zawiera także szczegółowe wytyczne do wykonania operatów dendrologicznych, analiz dot. unikania kolizji z drzewostanem, lokalizacji nasadzeń zastępczych oraz projektów tych nasadzeń.
Bibliografia/Strony internetowe	http://wrossystem.um.wroc.pl/beta_4/webdisk/186409/5081zp16.pdf dostęp 11.2016

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	<i>Aleje – podręcznik użytkownika, 2012</i>
Krótką charakterystyką koncepcji	Ze wstępu „Aleje – podręcznik użytkownika prezentuje w przystępny sposób wiedzę potrzebną dla właściwego zarządzania zadrzewieniami, zwłaszcza przydrożnymi. We wprowadzeniu omawia korzyści z nich płynące oraz specyfikę organizmu drzewa. Kolejne rozdziały II–IV poświęcone są zasadom pielęgnacji oraz diagnostyce stanu zdrowotnego i fizycznego drzewa. Przedstawiamy w nich między innymi nową propozycję formularza wizualnej oceny drzewa dla zarządców terenów. W rozdziale V zarysowujemy zagadnienia projektowania alej oraz ochrony drzew na placu budowy, a w VI radzimy, jak sformułować właściwe specyfikacje dla sadzenia drzew przydrożnych. Na koniec przyglądamy się działaniom edukacyjnym i uruchamiającym społeczną energię, a także współpracy zarządców dróg wszelkich szczebli, zwłaszcza gmin, z organizacjami społecznymi.”
Bibliografia/Strony internetowe	http://aleje.org.pl/pobierz/aleje-podrecznik-uzytkownika.pdf , dostęp 11.2016 Kamil Witkoś (ed.) 2012 Aleje – podręcznik użytkownika. Jak dbać o drzewa, żeby nam służyły? Fundacja EkoRozwoju, Wrocław, ss. 176 Fundacja EkoRozwoju, Wrocław, 2012

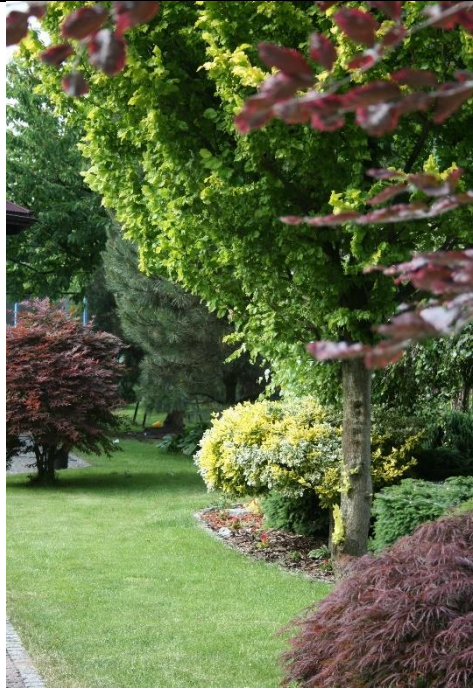

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	<i>Drzewa w krajobrazie – podręcznik praktyka, 2014</i>
Krótką charakterystyką koncepcji	Recenzje: „Drzewa w krajobrazie – podręcznik praktyka” jest wszechstronnym, merytorycznie zwartym i praktycznym kompendium najnowszej wiedzy o drzewach jako podmiocie wzbudzającym tyle samo uczuć wzniosłych, co opinii kontrowersyjnych. Szczególna jej wartość wynika nie tylko z przystępnie przedstawionej najnowszej wiedzy o drzewach, ale także z proponowanych przez autorów - naukowo zajmujących się tymi problemami - metod oceny stanu drzewa, zaleceń w zakresie pielęgnacji, zasad projektowania zadrzewień oraz procedur postępowania administracyjnych”.
Bibliografia/Strony internetowe	http://www.aleje.org.pl/pl/component/content/article/2-bez-kategorii/390-drzewa-w-krajobrazie-podrecznik-praktyka dostęp 14. 11. 2016 Piotr Tyszko-Chmielowiec, Kamil Witkoś-Gnach (red.) 2014. Drzewa w krajobrazie – podręcznik praktyka, Fundacja EkoRozwoju, Wrocław. ss. 320

1.6. Rozwiązania organizacyjne i promocyjne

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Konkursy dla mieszkańców pn. „Ogrody Sąsiedzkie” i „Pnącza dla Krakowa”, Ośrodek Kultury im. C. K. Norwida, Kraków, Polska, wydarzenie cykliczne o charakterze ogólnomiejskim
Krótką charakterystyką koncepcji	Ze strony internetowej organizatora: konkursy organizowane są w ramach projektu „Miasto-Ogród”. Uczestnicy konkursów tworzą w przestrzeni miejskiej, w swoim najbliższym otoczeniu ogrody, ogródki, czy pielęgnują publiczne skwery, kreując coraz więcej pięknych, zielonych i zadbanej miejsc o specyficznym klimacie i przeznaczeniu. Co roku w konkursach uczestniczy kilkudziesięciu miłośników ogrodnictwa.
Bibliografia/Strony internetowe	http://www.okn.edu.pl/index.php/propozycjekulturalne/konkursy-przegladu/ogrody-sasiedzkie-i-pnacza-dla-krakowa

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Konkurs dla mieszkańców pn. „Ogrody Nowej Huty”, Ośrodek Kultury im. C. K. Norwida, Kraków, Polska, wydarzenie cykliczne o charakterze międzydzielnicowym
Krótką charakterystyką koncepcji	Ze strony internetowej organizatora: projekt zagospodarowania terenów zieleni realizowany przez Pracownię Animacji Ekologicznej OKN w partnerstwie z firmą ArcelorMittal Poland S.A. zakłada tworzenie w pięciu dzielnicach nowohuckich dostępnych i przyjaznych terenów zieleni powstających we współpracy z mieszkańcami, według ich koncepcji, a przy wsparciu merytorycznym, organizacyjnym i finansowym organizatorów. To możliwość kreowania nowych miejsc spotkań oraz promowania aktywnego odpoczynku dla młodszych i starszych. Wspólne zakładanie, a potem pielęgnowanie ogrodu wzmacnia relacje między sąsiadami oraz poczucie odpowiedzialności za najbliższe otoczenie. Ogrody sąsiedzkie służą edukacji ekologicznej najmłodszych i promują zdrowy styl życia, pozwalają na kontakt z naturą oraz spędzanie wolnego czasu wśród zieleni. Uczestnikami konkursu są członkowie spółdzielni oraz wspólnot mieszkaniowych, lokatorzy bloków i kamienic wielorodzinnych oraz inne grupy mieszkańców z terenu Nowej Huty, które chcą zagospodarować teren zieleni wokół swojego miejsca zamieszkania – zwani w projekcie Grupą Społeczną o liczebności nie mniejszej niż 7 osób.
Bibliografia/Strony internetowe	http://www.okn.edu.pl/index.php/propozycjekulturalne/ekologia/160-ogrody-nowej-huty http://ogrodynh.pl/

Ilustracje, fotografie	 <p>Fot. 28. Ogród na Osiedlu Niepodległości (Fot. materiały organizatora, link powyżej)</p>
-------------------------------	---

<p>Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/</p>	<p>Konkurs dla mieszkańców pn. „Ogródek przed domem”, Klub Dukat Ośrodka Kultury Kraków - Nowa Huta, Kraków, Polska, wydarzenie cykliczne o charakterze międzydzielnicowym</p>
<p>Krótką charakterystyka koncepcji</p>	<p>Konkurs dotyczy ogrodów prywatnych, przydomowych. Z Regulaminu konkursu: „Celem konkursu jest pobudzenie i promowanie wśród mieszkańców Dzielnicy XVII Wzgórza Krzesławickie i Dzielnicy XVIII Nowa Huta poczucia stałej troski o estetyczny wygląd swoich posesji, otoczenia, w którym żyją i mieszkają, promocja pomysłowości oraz nowatorskich rozwiązań dekoracyjnych stosowanych w ogródkach przydomowych, a także kształcenie myślenia proekologicznego wśród dzieci i młodzieży.” Ogrody można zgłaszać w 2 kategoriach: ogrody wiosenne i ogrody letnie. Zgłoszone ogrody oceniane są wg następujących kryteriów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • układ kompozycyjny i architektura ogrodu • ilość gatunków i dobór roślin • dbałość o stopień pielęgnacji ogrodu • wrażenia estetyczne • funkcjonalność rekreacyjna ogrodu • pomysłowość i oryginalność małej architektury ogrodowej. <p>W ocenie organizatorów, przez kilkanaście lat organizacji konkurs wpłynął znacząco na poprawę stanu i estetyki ogrodów w dzielnicach XVII i XVIII, i warto go prowadzić także w innych dzielnicach Krakowa.</p>
<p>Bibliografia/Strony internetowe</p>	<p>http://krakownh.pl/dokumenty/Dukat%20-%20Ogrodek%20przed%20domem%202016%20-%20regulamin_481.pdf</p>
<p>Ilustracje, fotografie</p>	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="text-align: center;"> <p>Fot. 29. Ogród p. Dyrła. Fot. Maciej Czajka (MC)</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Fot. 30. Ogród p. Zdziarskiej (Fot. MC)</p> </div> </div>

<p>Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/</p>	<p>„Miasto czynne całą dobę” Miejskie Centrum Kontakt „Warszawa 19-115”, Warszawa, Polska</p>
<p>Krótką charakterystyka koncepcji</p>	<p>„Warszawa 19115” to jeden, wspólny dla całego miasta system skupiający kilka kanałów kontaktu, działający pod hasłem „Miasto czynne całą dobę 24/7”. Składa się on z infolinii o numerze 19115, bezpłatnej aplikacji mobilnej, portalu www.warszawa19115.pl, możliwości przesłania maila, faksu, czy dokonania zgłoszenia za pomocą chat-u. Za jego pośrednictwem można: uzyskać informację na temat funkcjonowania Urzędu Miasta i miejskich jednostek, usług (procedur i etapów realizacji spraw), planowanych wydarzeń czy remontów, zgłosić każdą sprawę wymagającą interwencji administracji</p>

	<p>miejskiej np. dziura w chodniku, zniszczenie zieleni, nielegalne wysypisko śmieci czy niedziałająca sygnalizacja świetlna - z wyjątkiem interwencji związanych z bezpośrednim zagrożeniem życia, które obsługiwane są przez numer alarmowy 112, dowiedzieć się na jakim etapie znajduje się zgłoszona sprawa – „Sprawdź status”, przekazać swoje opinie i sugestie dotyczące usprawnienia funkcjonowania miasta – „Zmieniamy Warszawę”. Wszystkie zgłoszenia trafiają do miejskiego centrum kontaktu Warszawa 19115, skąd przekazywane są do realizacji odpowiednim służbom miejskim. Ogranicza to konieczność samodzielnego rozeznawania procedur związanych z realizacją poszczególnych spraw. Reprezentantem mieszkańca jest Warszawa 19115.</p> <p>System 19115 obejmuje także bezpłatny Warszawski System Powiadomień sms, który przesyła zgodne z preferencjami użytkownika powiadomienia, np. na temat planowanych utrudnień komunikacyjnych.</p>
Bibliografia/Strony internetowe	https://warszawa19115.pl/ dostęp 11.2016

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Festiwal Otwarte Ogrody , woj. mazowieckie, wydarzenie cykliczne od 2005 r. Autorzy: Fundacja Dziedzictwo dla Przyszłości - Magdalena Prosińska, [Lukasz Willmann]
Krótką charakterystyką koncepcji	Festiwal prowadzony przez organizacje pozarządowe we współpracy z samorządami lokalnymi i instytucjami kultury, odbywający się co roku w kilku mazowieckich miejscowościach i dzielnicach Warszawy. Ma na celu zachowanie i promocję dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz rewitalizację przedwojennych podwarszawskich miast – ogrodów, uzdrowisk i letnisk, a także zrównoważony rozwój, edukację i podnoszenie poziomu zaangażowania społeczności lokalnych. Polega on na organizacji wydarzeń festiwalowych w prywatnych ogrodach mieszkańców, którzy sami proponują tematykę i zakres działań, które następnie prowadzą. Ogrody na czas trwania wydarzeń są otwarte dla uczestników Festiwalu. Co roku Festiwal ma temat przewodni, wokół którego skupione są poszczególne wykłady, warsztaty, wystawy, konkursy, pokazy, spotkania dyskusyjne itp. Sprzyjają one integracji lokalnych społeczności, rozwojowi współpracy między mieszkańcami, budowaniu zaufania społecznego i społeczeństwa obywatelskiego, a także rozwojowi lokalnej turystyki i przedsiębiorczości.
Bibliografia/Strony internetowe	http://www.otwarteogrody.pl/

Nazwa koncepcji /rok uchwalenia (wdrożenia) miasto, kraj/	Udostępnienie ogrodu klasztornego na plener malarski , Sanktuarium Matki Bożej Królowej Pokoju z Bazyliką Nawiedzenia Najśw. Maryi Panny, Stoczek Klasztor, woj. warmińsko-mazurskie, wydarzenie cykliczne. Organizator: Fundacja Międzypokoleniowa Akademia Rozwoju, Beata i Bogdan Janowscy
Krótką charakterystyką koncepcji	Przykład udostępnienia ogrodu klasztornego zorganizowanej grupie uczestników pleneru malarskiego, który odbywa się co roku, trwa tydzień i obejmuje także zamieszkanie i wyżywienie na terenie 400-letniego klasztoru. Klasztor był miejscem internowania Kard. Stefana Wyszyńskiego i znajduje się tam także muzeum związane z tym faktem.
Bibliografia/Strony internetowe	http://miedzypokoleniowa.pl/Plener-malarski.php dostęp 12.2016

2. PORÓWNANIE WYDATKÓW BUDŻETOWYCH NA ZIELEŃ

Porównano wydatki Krakowa i wybranych miast, które otrzymały tytuł Zielonej Stolicy Europy⁵ i stanowią wzorcowe przykłady dla innych miast europejskich. Dodatkowo przywołano przykład Wiednia, jako miasta partnerskiego Krakowa, znanego z wysokiego standardu utrzymania i zakładania terenów zieleni.

Tab. 22. Porównanie nakładów na zieleni w Krakowie i wybranych miastach Europy.

Miasto/kraj/inne dane	% budżetu miasta przeznaczony na zieleni:	Bibliografia/ Strony internetowe
<p>Kraków, Polska</p>	<p>Budżet miasta wg planu na dzień 30.06.2016: 5 012 476 963,00 zł Budżet na zieleni: 72 826 688,02 zł (1,45% budżetu miasta) Nakłady na utrzymanie zieleni: 1,20 zł/m²</p>	<p>Patrz Cz. III, Rozdz. 6.5.</p>
<p>Bristol, Wielka Brytania Zielona stolica Europy 2015 Ludność: 442, 5 tys. Powierzchnia miasta: 110,07 km² Powierzchnia terenów zieleni w utrzymaniu miasta: 1600 ha</p>	<p>Budżet miasta: 366 mln £ Budżet na zieleni: 12,42 mln £ (3,39% budżetu miasta) Nakłady na zieleni: 0,77 £/m²</p>	<p>http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/</p>
<p>Nantes, Francja Zielona stolica Europy 2013 Ludność: 299,6 tys., Powierzchnia miasta: 65,19 km² Powierzchnia terenów zieleni</p>	<p>Budżet na zieleni 2015: 25,5 mln € (ok. 5,7% budżetu miasta) (przy czym ok. 1/5 kwoty jest wydatkowana na inwestycje, a 4/5 - na</p>	<p>http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/</p>

⁵ Zielona Stolica Europy – ang. *European Green Capital*, nagroda (tytuł) przyznawana corocznie jednemu miastu europejskiemu w drodze konkursu stanowiącego inicjatywę Komisji Europejskiej.

w utrzymaniu miasta: 1050 ha Budżet miasta 2015: 448,4 mln € Dostępność zieleni: 100% mieszkańców mieszka w zasięgu 300 m od terenów zieleni	utrzymanie terenów zieleni) Budżet na zieleni 2016: 25,3 mln € (5,89% budżetu, 429,4 mln € budżet całkowity) Nakłady na zieleni: 2,40 €/m ²	
Sztokholm, Szwecja Zielona stolica Europy 2010 Ludność: 900 000 os. Powierzchnia miasta: 188 km ²	Budżet na zieleni: ok. 6,37% budżetu miasta	http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/
Wiedeń, Austria	Budżet na zieleni i rekreację: 9% budżetu miasta	https://www.wien.gv.at/english/environment/protection/reports/environmental-report-04.html https://www.wien.gv.at/english/environment/protection/reports/environmental-report-06.html

Dla dalszego rozeznania dobrych praktyk, które mogą być przydatne dla celów rozwoju i zarządzania terenami zieleni w Krakowie, wskazane jest przeprowadzenie konferencji lub warsztatów z przedstawicielami miast partnerskich takich jak np. Wiedeń, Edynburg, Lipsk, Frankfurt. Pomocne będą także wizyty studialne w miastach partnerskich.